

Komentář autorů článku **Budoucnost našich lesů: bude v nich mít své místo i smrk?** (Živa 2021, 2: 60–64)

Děkujeme za reakci na náš článek. Pro odborníka je poměrně těžké reagovat na komentáře a názory podobného typu, tedy široké veřejnosti, která má ráda „ten svůj les“. Naše spoluautorka to výstižně vyjádřila slovy „proti gustu žádný dišputát“. Článek právě tyto názory zařazuje do tzv. společenské objednávky, kterou by mělo být vyjádřeno přání veřejnosti. Její formulace v koncepci lesnictví chybí, a proto je každý jeden podobný názor pro formulaci objednávky důležitý. Právě proto, že názory široké veřejnosti (slovy pana Fišáka nebiologů) mohou být velmi rozdílné od názorů specialistů (biologů, krajinných ekologů apod.) a až zásadně kontroverzní s praktickými lesníky, je tato formulace velice obtížná. Pokusíme se pohledem odborníků reagovat na výše uvedené argumenty dlouholetého čtenáře Živy a dalších nebiologů „stravitelnou“ a doufejme pochopitelnou formou i s ohledem na dvě zajímavé paralely, které lze nalézt v jeho zkušenostech a ve zkušenostech jednoho z nás (prvního autora tohoto textu).

● Paralela první: jako malý kluk jsem každé prázdniny trávil v šumavských lesích. Skutečný les pro mě byl odkaziva lesem smrkovým. I s houbami, i s orientačním sportem, kterému jsem se začal věnovat ve svých 10 letech a dělám ho dodnes.

● Paralela druhá: po skončení lesnické fakulty jsem na svou první venkovní sezonu nastoupil v 80. letech u tehdejšího Lesprojektu, který zpracovával lesní hospodářský plán u Lesů a statků Sokolov. Byl jsem vyslán k měření hmot dříví na Kladskou u Mariánských Lázní, vesničku uprostřed hvozdů Slavkovského lesa. Smrková nádhra, jak profesionální, tak sportovní.

Není les jako les; to platí i o tom smrkovém. V našem článku píšeme o systému, který lesy klasifikuje s ohledem na vlastnosti stanoviště, na kterém rostou. Lesní stanoviště okolo Mariánských Lázní jsou nejen kyselá, ale mají také to plus, že leží na zdrojnicí vod pro lázeňské prameny, tedy v oblasti, ve které není nouze o podzemní vodu syčenou bohatými srážkami. Terén je plochý s četnými sníženinami, ideálním stanovištěm pro smrk. Naopak na stanovištích sušších, kde větší sklon svahu, vypuklý profil terénu apod. způsobuje rychlejší odtok vody, už smrk tak ideální podmínky nemá. V našem článku mluvíme o součinnosti faktorů, které smrk stresují. Jde právě o větší sucho, které je v současnosti historicky bezprecedentní a nedá se zřejmě srovnat se známými extrémy za posledních 2 000 let (Büntgen a kol. 2021). Smrkové porosty strádající nedostatkem půdny i vzdušné vláhly pak sekundárně podlehnou kůrovci. Klostermannova Šumava je dobrý příklad rychlé změny složení a struktury původních smíšených lesů, které napomohla extrémně silná vichřice. Tisíce hektarů zničeného lesa bylo nutno obnovit, protože rozvoj textilních továren a skláren požadoval dříví. Co nezničila vichřice, dokončil kůrovec, který následuje spolu s jinými hmyzími či houbovými průvodci rozpadu lesa každou lesní kalamitu. V tomto kontextu je přirozené, že „kůrovec postavil Šumavu ekonomicky na nohy“.

Není les jako les, a to platí taktéž o lese listnatém a smíšeném. Lesy smíšené, které jsou strukturou i dřevinovým složením blízké přírodním lesům, třeba těm jedlobukovým, a které jsou opravdu původní ve Slavkovském lese (mimo vlhčí stanoviště, kde pak roste více jehličnanů, smrků a jedle), nemají ve svém podrostu „metr vysoký podrost kopřiv“. Vysoké porosty přizemní vegetace (často neprostupné kvůli bezu, ostružiníku a maliníku) jsou typické pro paseky a lesní světliny (obr. 1). Lesníci jim říkají světlostní stadia vývoje lesa. Ačkoli pro návštěvníka lesa nejde o přívětivá místa, tak právě zde se připravují semenáčky stromů k obsazení prostoru, kde časem dochází k ubývání biomasy přizemní vegetace. Ani smíšený les většinou nemívá „zelený půlmetrový koberec bylin“. Proč? Bylinný podrost většinou odráží změnu dřevinového složení a další faktory jako eutrofizace prostředí (obohacování dusíkem), invazi nepůvodních druhů bylin apod. Výsledkem změny dřevinné skladby směrem k jehličnatým monokulturám (mluvíme o změně na stanovištích, kde nejsou jehličnany původní) je pak „sterilní“ čistý povrch jehličnaté hrabanky pod smrkovými monokulturami (viz obr. 1 na str. CXLII), který se zhusta líbí houbařům, protože houby jsou, světe div se, dobře vidět. Upřímně, čím jiným toto stereotypní a druhově chudé lesní prostředí zaujme? Je třeba přiznat, že eutrofizace na chudých stanovištích s dominantními jehličnanými postupuje pomaleji. Přesto se i tyto lokality žádané houbaři, sportovci či borůvkáři budou měnit, i pokud se tam lesnímu hospodáři podaří jehličnaté dřeviny udržet. Na druhou stranu, listnaté lesy mohou mít podobu bučin, doubrav, jasanin, javorin, březin apod., tedy většínou společenstev, která na rozdíl od jehličnatých monokultur poskytují lesnímu stanovišti dostatek humusu, udržují rozmanitější skladbu druhů vegetace, ale též hmyzu, měkkýšů, obojživelníků a ptáků.

Bezesperou, naši lesníci určitě dokážou udržet „vlídnou a útulnou smrkovou mono-

1 Nepůvodní smrková monokultura ve stadiu rozpadu a věku okolo 100 let. Před asi 30 lety byl tento porost zapojený, stinný a relativně čistý (místní zkušenost prvního autora), pouze se sporym přizemním krytem travin (metlička křivolaká), kapradin (kapraď osténkatá) a brusnice borůvky. Takové porosty milují houbaři, borůvkáři a sportovci. Dnes je možno podrostem náletových pionýrských dřevin (bříza, jeřáb, osika), bezu, maliní a ostružiní stěží prolézt. Přírodní lesní oblast Šumava, stanoviště 4K – kyselá bučina. Foto A. Kusbach

kulturu“. Ale proč, za jakou cenu? Aby se v ní lépe hledaly houby? Aby bylo stále – udržitelně co prodávat? Aby se orientačnímu běžci lépe hledaly kontroly? Plantážnictví bylo vždy nejen ekonomicky, ale zejména ekologicky velmi drahé. Ani v krásném Slavkovském lese nemá logiku, protože na sušších stanovištích jsou původní bučiny a jedlobučiny s příměsí javorů nebo jiných listnáčů a na vlhčích stanovištích (tedy s vysokou hladinou podzemní vody), kde smrk mohl dominovat, rostl ve směsích s jinými dřevinami, hlavně s jedlí. Co třeba myslet i na ostatní obyvatele lesa, kteří kdysi v lese žili a už nemohou (např. nedostatek starých stromů pro hnízdící ptáky, hmyz a dřevokazné houby), a na ostatní obyvatele naší planety včetně části veřejnosti, která nechodí do lesů za houbami a sportem.

Smysl má udržet smrk v rozumné směsi na stanovištích, kde jsou k tomu historicky i výhledově předpoklady (viz náš článek). Jsme si jisti, že se drtivě většinou naší veřejnosti bude v takových lesích líbit.

Antonín Kusbach a Jan Šebesta
Ústav lesnické botaniky,
dendrologie a geobiocenologie,
Lesnická a dřevařská fakulta
Mendelovy univerzity v Brně

Citovanou literaturu uvádíme na webové stránce Živa.